

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

Boek

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

Auteur: Gert-Jan Segers

<https://www.uitgeverijbalans.nl/boeken/de-verloren-zoon/>

Vanuit de inhoudsopgave van dit boek kun je met hyperlinks doorklikken naar de samenvatting van het betreffende hoofdstuk. Ook geven we een vijftal literatuursuggesties en verwijzingen naar toneel en muziek die gaan over het thema 'verloren zijn' en 'thuiskomen'.

GERT-JAN SEGERS · DE VERLOREN ZOON

EN HET VERHAAL
VAN
NEDERLAND

Balans

HENRI NOUWEN

Eindelijk thuis

Gedachten bij Rembrandts 'DE TERUGKEER
VAN DE VERLOREN ZOON'

lannoo

Tim Keller DE VRIJGEVIGE

GOD

Recht naar het
hart van
het christelijk
geloof

PIM FORTUYN

DE VERWEESDE SAMENLEVING

DE JOODS-CHRISTELIJKE HUMANISTISCHE CULTUUR
—
MODERNITEIT EN GEMEENSCHAP
—
DE MENSELIJKE MAAT ALS IKPUNT VOOR HET PUBLIEKE DOMEIN

EEN VURIG PLEIDOOI VOOR MEER
AANDACHT, LIEFDE EN RESPECT VOOR DE
KERNNORMEN EN -WAARDEN VAN
ONZE EIGEN CULTUUR

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

Inhoudsopgave

Evangelie volgens Lucas (Lucas 15)

- 1). Een land van wezen
- 2). [Overalmensen en ergensmensen](#)
- 3). [Heimweeverdoers en vadermakers](#)
- 4). [Een huis 'where everybody knows your name'](#)
- 5). [Met de droom voor ogen en de voeten in de modder](#)

Inleiding

Het bekende verhaal van de verloren zoon is bijna tweeduizend jaar oud. Jezus vertelt een verhaal van twee zonen. Een van hen eist zijn erfenis op en verlaat zijn ouderlijk huis voor een leven in wilde vrijheid. Wanneer hij eindigt in armoede en eenzaamheid, verlangt hij naar huis en bij terugkeer ontvangt zijn vader hem met open armen. De andere zoon ziet met onvrede aan hoe zijn broer wordt onthaald. Beiden verlangen naar de verbondenheid van thuis en aandacht van hun vader.

De afgelopen eeuw hebben we een grote welvaartsstijging meegemaakt en een ongekende technologische ontwikkeling. Het gaat ogenschijnlijk beter dan ooit. Maar tegelijk groeit een gevoel van eenzaamheid en ontworteling. Veel Nederlanders maken zich zorgen, over de groeiende ongelijkheid, het klimaat, het landsbestuur, de prestatie maatschappij en de veelheid aan culturele veranderingen. Ze zijn somber over de toekomst.

Wat betekent het verhaal van de verloren zonen eigenlijk in deze tijd? Hoe kunnen we een gemeenschappelijk thuis vormen waarin mensen elkaar in alle verscheidenheid kennen en vasthouden? In De verloren zoon zoekt Gert-Jan Segers naar antwoorden en schetst hij een samenleving mét aandacht voor elkaar.

Artikelen en pamflet

- 1). **P.J. Verhulst geeft een korte bespreking in 'de waarheidsvriend'**
<https://www.uitgeverijbalans.nl/wp-content/uploads/2019/06/Een-boeiend-essay..pdf>
- 2). **Gert-Jan Segers toont terugkeeropties aan 'verloren zonen' (in het Reformatorisch Dagblad)**
<https://www.rd.nl/artikel/823646-gert-jan-segers-cu-toont-terugkeeroptie-aan-verloren-zonen>
- 3). **Nederland is ontworteld, maar wortels groeien niet snel terug (in het Friesch Dagblad)**
<https://www.uitgeverijbalans.nl/wp-content/uploads/2019/06/Het-Friesch-Dagblad.pdf>
- 4). **Gert-Jan Segers over zijn nieuwe boek in 'Pauw'**
<https://www.bnnvara.nl/pauw/videos/525055>
- 5). **Pamflet 'Een revolutie van dienstbaarheid'**
<https://www.christenunie.nl/blog/2021/07/16/Een-revolutie-van-dienstbaarheid>

Literatuur

1). De verweesde samenleving

Auteur: Pim Fortuyn

<https://www.bol.com/nl/nl/f/verweesde-samenleving/36076345/>

2). Borderline times – het einde van de normaliteit

Auteur: Dirk de Wachter

https://www.bol.com/nl/nl/p/borderline-times/1001004011852938/?bltgh=qyFIMbDRcQ3nko1Yk7NF-w.2_18.20.ProductTitle

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

3). De vrijgevige God – recht naar het hart van het christelijk geloof (over Lucas 15)

Auteur: Tim Keller

<https://www.scheltema.nl/boek/?authortitle=tim-keller/de-vrijgevige-god--9789051947229>

De bedoeling van dit boek is de essentie van de christelijke boodschap in beeld te brengen. Tim Keller richt zich zowel op hen die op zoek zijn als op hen die al hun leven lang naar de kerk gaan en geen inleiding op het evangelie denken nodig te hebben. Hij behandelt de bekendste gelijkenis van Jezus, die van de verloren zoon uit Lucas 15. In die gelijkenis laat Jezus zien hoe groot Gods vrijgevige genade is voor ongelovigen en voor gelovigen. Keller beschrijft hoe er twee soorten ‘verloren’ mensen zijn, niet één soort. De oudste zoon in de gelijkenis is niet minder verloren dan de jongste. De definitie van zonde is voor bijna iedereen: het breken van een aantal regels. Maar Jezus laat zien dat een man met bijna niets op zijn morele kerfstok toch precies zo geestelijk verloren kan zijn als de meest lichtzinnige en immorele mensen. Waarom? Omdat zonde niet maar het breken van regels is. Het is jezelf in plaats van God stellen als Verlosser, Heer en Rechter, zoals elk van beide zonen het gezag van de vader in zijn eigen leven probeerde uit te schakelen.

4). The Road to Somewhere

Auteur: David Goodhart

<https://www.bol.com/nl/nl/f/the-road-to-somewhere/930000000907307/>

5). Eindelijk thuis – gedachten bij Rembrandts ‘De terugkeer van de verloren zoon’

Auteur: Henri Nouwen

<https://www.tweedehandschristelijkeboeken.nl/winkel/geloofsopbouw/eindelijk-thuis-gedachten-bij-rembrandts-de-terugkeer-van-de-verloren-zoon-henri-nouwen-hardcover-13e-druk-2002/>

Een ogenschijnlijk onbeduidende confrontatie met een poster waarop een detail van Rembrandts ‘De terugkeer van de verloren zoon’ stond afgebeeld, vormde voor Henri Nouwen het begin van een lang geestelijk avontuur. Het bracht hem tot een nieuw begrip van zijn roeping en gaf hem nieuwe kracht. In het hart van dit avontuur staat een schilderij uit de 17^e eeuw en zijn schilder, de parabel van de Verloren Zoon uit de 1^e eeuw en haar schrijver, een mens uit de 20^e eeuw op zoek naar de zin van het leven. Vanuit zijn persoonlijke betrokkenheid en levenservaring schetst Henri Nouwen de ervaringen en gevoelens van de vader, de oudere zoon en de jonge zoon. Hij nodigt ons uit om Rembrandts meesterwerk, dat de parabel van de scheppende, onvoorwaardelijke en bevrijdende liefde van God op onnavolgbare wijze afbeeldt, op een nieuwe en directe manier te zien en te begripen.

Muziek

1). Het muzikale project ‘De verloren zoon’

Soms komt er iets op je pad.....en dat was de vraag die de raad van Kerken uit Oegstgeest het koor Voice of Joy stelde om nog 1x in Oegstgeest dit muzikale project uit te voeren. Het jaarthema voor de diverse kerken daar was “Thuis”. Waar ben je thuis? Je voelt je ontheemd als een thuisbasis ontbreekt.

Binnen dit thema werd een Geloof en muziek 9 drieluik georganiseerd over het boek Eindelijk Thuis van Henri Nouwen. Het verhaal van de verloren zoon wordt dan op een hedendaagse en muzikale manier tot leven gebracht! Het koor gebruikt verschillende muzikale stijlen; van popnummers, taizé, ballads, dit alles begeleid door een muzikaal combo. Daarnaast is er een verteller die op een bijzondere manier het verhaal binnen laat komen. Het verhaal wat alles te maken heeft met Thuiskomen, maar ook met ontheemd voelen, eenzaamheid, niet geliefd voelen, wel geliefd voelen en dat alles doorspekt met emoties zoals jaloezie, egoïsme en een onbaatzuchtige grenzeloze liefde.
<https://www.protestantsrijnsburg.nl/de-verloren-zoon-door-voice-of-joy-in-de-stijl-van-de-passion/>

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

2). Album 'Thuis' – Sela

<https://www.youtube.com/watch?v=6Fq4X6svLxl&list=PLlfrDXa8KRCqLApiqxS1NlysCKKtAdfsb>

<https://www.grootnieuwsradio.nl/muziek/sela-maakt-album-over-thuiskomen-bij-god/> en

<https://visie.eo.nl/artikel/2019/10/het-nieuwe-album-thuis-van-sela> en

<https://www.sela.nl/muziekboeken/thuis>

3). Een toekomst vol van hoop – Sela

<https://www.youtube.com/watch?v=0czjb1Wze20>

Samenvatting

Nu volgt een samenvatting van de vijf hoofdstukken van het boekje van Gert-Jan Segers

Hoofdstuk 1 In het land van wezen (p. 11 t/m 26)

- ✓ Het gaat mij als kind van dit mooie land ontzettend aan het hart dat het voor veel mensen – om Pim Fortuyn te citeren – een verweesde samenleving is. Wat ons Nederlander maakt, is niet langer de kleur van onze huid of een gedeelde geloofsovertuiging. Onze etniciteit is geen keus en kan nooit relevant zijn voor ons burgerschap. Dat we ons verweesd voelen, zo analyseerde Fortuyn al, staat tegelijk niet los van de secularisatie. Langzaam maar zeker is een christelijke cultuur geërodeerd. Daarmee hebben we een gemeenschappelijk fundament verloren, in alle vrijwilligheid, en is een gemeenschappelijk perspectief uit zicht geraakt. Als dit land het evangelie weer omarmt, kan ook dat alleen maar een keus in alle vrijheid zijn. Dat is het mooie aan de rechtstaat. En wat ons kan blijven samenbinden, is die rechtsstaat en zijn diepste waarden en vrijheden (12,13)
- ✓ Op het eerste gezicht lijkt ons land kiplekker. Onze economie groeit. Er is meer werk dan ooit. Onze zorg en ons onderwijs halen de top van de internationale ranglijsten. We zijn nog nooit zo welvarend geweest. De criminaliteitscijfers dalen. Wat valt er te klagen en wat nog te wensen? Wie zoekt naar voorbeelden van hoe mensen samenleven met nabijheid en aandacht, met zorg en liefde, hoeft niet ver te zoeken (14). Die voorbeelden zijn te vinden in tal van bedrijven, in maatschappelijke organisaties en het feit dat mensen zelf het initiatief nemen (14,15)
- ✓ En toch.. Wat heb je aan mooie verhalen over familiebedrijven, vernieuwingen in de zorg, coöperatieve initiatieven her en der, als je niet het gevoel hebt dat het over jou gaat? Als het voor jouw gevoel uitzonderingen op de regel zijn van een samenleving waarin mensen zijn gereduceerd tot een nummer. Er is een diep ongenoegen over het ontbreken aan een gemeenschappelijkheid in ons land. Als dit ongenoegen opvlamt, is zowel rechts als links halfzijdig blind én hebben beide het andere oog scherp voor waar het antwoord ligt (16)
- ✓ Wat links niet doorheeft en wat rechts niet lijkt te begrijpen, is dat er een relatie bestaat tussen culturele en economische onzekerheid. Te grote culturele verschillen hangen samen met te grote economische verschillen. Pas als we elkaar weer vinden rond de waarden en vrijheden van onze rechtsstaat en pas als we weer voor elkaar zorgen in een eerlijke, menswaardige economie, is een veilig gemeenschappelijk huis, worden we weer een samenleving waar zovelen naar verlangen. Een samenleving waar echt aandacht is voor elkaar en waarin we ons weer thuis voelen (18)
- ✓ Wie nadenkt over deze tijd, doet er goed aan de analyses van Pim Fortuyn nog eens te lezen. In zijn boek 'de verweesde samenleving' beschrijft hij de geschiedenis van ons land in termen van generaties, van vaders en zonen en moeders en dochters. Waar het Fortuyn om ging: iedere generatie gaat zich in haar leven verhouden ten opzichte van haar voorgangers. De zoon bevraagt de vader, rammelt aan zijn standpunten, zijn verhaal ,aan hem en de plek

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

waar hij is gaan staan. Ten diepste is dat een proces dat iedere zoon doorloopt om te zoeken naar zijn eigen positie, zijn eigen positie die hij als vader op zijn beurt zal innemen. Dit is volgens Fortuyn de geschiedenis van Nederland: van generatie op generatie. Tot de jaren zestig (18,19). De tragiek is – zo schrijft Fortuyn over zijn eigen generatie, dat we nooit zelf vaders en moeders zijn geworden en nieuwe wetten, waarden en gemeenschapsvormen hebben ontwikkeld. We leven daarom nu in een verweesde samenleving (18,19)

- ✓ Een gezin staat of valt met onderlinge zorg en wederzijds wantrouwen. Er is een chronisch wantrouwen ontstaan tussen autoriteiten en burgers en zelfs mensen onderling. Andersom zijn overheden hun burgers steeds minder als mensen gaan beschouwen en steeds meer als calculerende klanten. En dan het onderling wantrouwen. Door migratie, ontzuiling en verstedelijking zijn er steeds meer anderen die we niet kenden. We ontmoeten steeds minder gelijkgezinden die ons bescherming en gemeenschap bieden (19-21)
- ✓ Nadenkend over deze ontwikkelingen, put ik hoop uit het beroemde Bijbelverhaal van de verloren zoon. De jongste zoon heeft genoeg van de overzichtelijkheid van dit gezin en de beperktheid van het erf en hij eist zijn erfenis alvast op. Hij wenst daarmee zijn vader dood. Hij wenst zich wees. Wat een keihard afscheid. Maar zijn vader geeft hem zijn deel en laat hem gaan. Hij gunt hem de vrijheid, ook al weet hij dat zijn zoon die rampzalig gebruikt. De jongste zoon trekt de wijde wereld in en neemt het er flink van. Alleen blijkt het daar alleen maar leuk zolang hij geld heeft. De wilde vrijheid blijkt beperkter dan hij dacht en hij hunkert naar een vrijheid die verbonden blijft (21,22)
- ✓ De jongste zoon mag dan ver van huis zijn, hij is niet ver bij ons vandaan. Zonen en dochters van een verweesde samenleving met heimwee naar een vader en een moeder die ons kennen, voor ons zorgen, veiligheid bieden, een huis hebben waarin we ons thuis voelen. Heimwee naar huis, naar een vader, naar een moeder. En dan ben je ook zomaar in staat de eerste de beste charismatische leider op links of rechts voor een vader of moeder aan te zien. Voor je het weet, loop je achter iemand aan die je alles belooft wat je hoopt te vinden bij een vader en moeder (22).
- ✓ Directeur Kim Putters (SCP) wijst op de toenemende ongelijkheid, onzekerheid en verdeeldheid in ons land. . We moeten echter niet alleen een materieel, maar ook een moreel verhaal durven te vertellen: politiek gaat uiteindelijk over morele keuzes. Ik deel de diagnose van de scherpzinnige psychiater Dirk De Wachter: ‘We voelen ons ook onworteld en ontheemd. We zijn allemaal bedrijfsleider geworden van de bv ik. We lijden aan een verlatingsangst en een bindingsangst waar geen enkele overheid een pilletje voor heeft’. Toch zal het ook daarover moeten gaan, omdat onze economische onzekerheid hand in hand gaat met culturele onzekerheid. We komen alleen weer dichterbij huis als we het ‘gelijk van links’ over de ontwrichtende uitwerking van neoliberal beleid erkennen én het ‘gelijk van rechts’ over de noodzaak van waarden, normen en gemeenschappen (23)
- ✓ Je kunt in algemene, afstandelijke termen over onze verweesde samenleving schrijven. Concreter wordt het als je spreekt over het daglonerschap van mijn generatie, de economische onzekerheden in de generatie van mijn studerende dochters, de zelfopgelegde dwang tot een groots en meeslepend leven waarin we het vooral leuk moeten hebben, de ‘fear of missing out’ bij generatiegenoten (23,24)
- ✓ Wat mij en mijn vijf vrienden – allen hebben een leidinggevende positie – het meest raakt is ons knagend gevoel van eenzaamheid en het verlangen naar echte aandacht en van betekenis zijn. We ervaren aan den lijve, zo wordt bij elke ontmoeting duidelijk, dat we deel uitmaken van een verweesde samenleving. Ook ik maak daar deel van uit. Ook ik ben een verloren zoon (24,25)
- ✓ Gedicht van Dietrich Bonhoeffer: ‘Wie ben ik? De een of de ander? Ben ik nu de een en morgen de ander? Ben ik beiden tegelijk? Huichel ik voor de mensen en ben ik in mijzelf een verachtelijk huilende zwakkeling? Lijkt wat nog in mij is op een verslagen leger wanordelijk vluchtend na de verloren slag? Wie ben ik? Ik ben een speelbal van mijn eenzaam vragen. Wie ik ook ben, Gij kent mij. Ik ben van U, mijn God’ (26)

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

Hoofdstuk 2 Overalmensen en ergensmensen (p. 27 t/m 51)

- ✓ Er zijn natuurlijk veel mensen die zich prima kunnen redden in een wereld waarin grenzen vervangen en culturen versmelten. Maar er zijn veel anderen die zich wel degelijk herkennen in Fortuyn's typering van een verweesde samenleving. Zij doen een beroep op jouw solidariteit. Geef mij de kans hun ervaring nog dichterbij te brengen. Wellicht ontdek je wel dat het ergens ook jouw ervaring is (27)
- ✓ Als we heel eerlijk zijn, zegt onze afkeer van een begrip als de verweesde samenleving ook iets over onszelf. Dat we niet begrijpen welke angsten en behoeften er leven onder sommigen van onze medeburgers, maakt ons soms zelf ook tot ween wees in eigen land. We moeten ons een lastiger vraag stellen: Vraag je niet af waarom anderen in onze verweesde samenleving niet meer op jou lijken, maar vraag je af wat jij voor onze verweesde samenleving kunt doen (29)
- ✓ Drie decennia geleden zagen we onszelf allerm minst als een verweesde samenleving. Als student las ik Francis Fukuyama's boek 'Het einde van de geschiedenis'. Een te triomfantelijk lofzang op onszelf en – na de val van de Berlijnse Muur – een te vroeg uitgeroepen liberale wereldvrede. De westerse idealen zouden volgens Fukuyama winnen omdat er na het failliet van het communisme geen uitdaging meer was, terwijl we vervolgens nu al twee decennia met islamitisch geïnspireerde terroristische tegenstand te maken hebben... Dat einde van de geschiedenis laat nog even op zich wachten (29). Fukuyama kondigde niet de algehele wereldvrede aan, maar stelde dat er geen duurzaam, geloofwaardig en werkbaar alternatief is voor de democratische rechtsstaat zoals die in het Westen is ontstaan. Iedere man en iedere vrouw heeft hier een stem die evenveel waard is. Het bestuur van westerse landen is – in de woorden van Abraham Lincoln – 'of the people, by the people, for the people' (30)
- ✓ Na WOII ontwikkelden we de intergouvernementele coöperaties die onze veiligheid (NAVO), vrede en welvaart (EEG, EG en later EU) dienen. De meeste Europese landen hebben zich vrijwillig aan elkaar verbonden in een lotsverbondenheid die zo aantrekkelijk bleek dat ook Oost-Europese landen zich erbij aangesloten hebben. Het heeft geleid tot een ongekeerde welvaart, langdurige vrede en een ongeëvenaarde vrijheid (30,31)
- ✓ Bij het referendum van 2016 lag in het verenigd Koninkrijk de vraag voor of het land zich blijvend verbond met de Europese Unie of dat het zich daarvan losmaakte. Dat een meerderheid voor een brexit koos, was een dramatische breuk met die schijnbaar onstuitbare gang naar het 'einde van de geschiedenis. In economisch opzicht is de brexit inderdaad geen profijtelijke keus, nu de Britse economie krimpt en handelsbarrières dreigen. Toch is er nog steeds substantiële steun voor de brexit. Hoe kunnen we dat begrijpen? Als de brexit iets duidelijk heeft gemaakt, dan is het wel dat de mens niet alleen maar een homo economicus is en niet van brood alleen leeft. We zijn identiteitszoekers. Toen de campagne voor het referendum niet langer ging over economische voordelen van de EU, maar over de migratie en de noodzaak die te reguleren en de eigen grenzen te bewaken, tekende zich plotseling een meerderheid af voor een brexit. Wat een meerderheid van de Britten daarmee heeft laten zien is dat mensen bereid zijn financiële en economische offers te brengen, als die het gezamenlijk huis weer vertrouwd en veiliger maken (31,32)
- ✓ Iemand die het sentiment van verweesde westerse samenlevingen treffend heeft beschreven, is de Britse denker David Goodhart. In 'The Road to Somewhere' onderscheidt hij 'anywheres' en 'somewheres'
- ✓ De overalmensen ontnemen hun eigenwaarde aan wat ze bereikt hebben, hun doorgaans academische opleiding en hun carrière. Ze kunnen zich overal in de wereld thuis voelen en bewegen zich vrij. Ze waarderen bovenal persoonlijke autonomie, mobiliteit, vernieuwing. Ze hechten minder aan groepsidentiteit, nationale en culturele tradities. Het SCP zal de overalmensen in hun termen tot de gevestigde bovenlaag en kansrijke jongeren rekenen. In Nederland zijn ze vooral te vinden onder de aanhang van D66, GroenLinks en deels bij PvdA

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

en VVD (33). Ze maken ongeveer 28 procent van de Nederlandse bevolking uit. Qua invloed overschrijden ze echter hun aantal, omdat ze over het algemeen goed opgeleid zijn en de weg naar media veel beter weten te vinden dan de 'ergensmensen' (34)

- ✓ De 'ergensmensen' zijn sociaal conservatief en communitaristisch. Ze hechten aan culturele en lokale tradities, de nabijheid van de gemeenschap waar ze deel van uitmaken en de plek waar ze geboren en geworteld zijn. Ze ontlenuen hun eigenwaarde aan de groep waartoe ze behoren en de fysieke plaats waar ze zich thuis weten. Ze voelen zich oncomfortabel bij maatschappelijke veranderingen als migratie en haar culturele gevolgen, bij de prestatiesamenleving de verminderde rol van arbeid zonder diploma en de fluïde genderrollen. In Nederland zijn ze vooral te vinden in de groepen die het SCP werkende middengroep, onzekere werkenden en het 'precariaat' noemt, eveneens ruim de helft van de bevolking (34,35)
- ✓ Natuurlijk lopen overalmensen en ergensmensen door elkaar heen en herkennen we iets van beiden in ons eigen leven (35)
- ✓ We herkennen ons wel in de jongste zoon (autoriteitsprobleem, een hang naar vrijheid, los van knellende instituten en verplichtende verbindingen, een fear of missing out). We herkennen ons ook wel in die oudste zoon (knarsetandend verantwoordelijkheid nemen, verholen en soms openlijke chagrijn over anderen die er met de pet naar gooien en maar flierefluiten (zie Henri Nouwen – Eindelijk thuis). Zolang we ons niet met vreugde verbinden aan de vader en aan elkaar, zijn we allemaal verweesd, jongste en oudste kinderen (36)
- ✓ Het verschil tussen 'overalmensen' en 'ergensmensen' is in Nederland het verschil tussen Randstad en regio, tussen Amsterdam en Leeuwarden, tussen Lowlands en Zwarte Cross, tussen de Universiteit van Amsterdam en de Rabobank in Aalten en tussen de Regenboogpiet en Zwarte Piet (36)
- ✓ De jongste zoon had bij zijn vader zijn natje en droogje, de zekerheid van het ouderlijk huis en de zekerheid dat hij samen met zijn oudste broer het bedrijf van zijn vader over kon nemen. Deze zekerheid van een uitgetekende toekomst werd door de jongste zoon juist te beklemmend. Hij eist zijn erfdeel op en kiest bewust voor de onzekerheid van een verblijf buiten het erf, in een wereld zonder vaste baan en gemeenschap. De jongste zoon wordt van een 'ergensmens' een 'overalmens'. De sociaaleconomische teloorgang van de jongste zoon doet denken aan die van onze middenklasse hier en nu. Ook in Nederland zijn met een stijgend opleidingsniveau, culturele ontworteling en een trek naar de stad veel 'ergensmensen' 'overalmensen' geworden (39)
- ✓ Wanneer je een slag dieper kijkt dan de mooie groeicijfers van de afgelopen jaren zie je deze ontworteling in onze samenleving. De kredietcrisis leidde tot een flinke vermogensdaling en – voor jongeren – tot minder kansen voor vermogensopbouw. We bezitten in Nederland relatief veel huizen, maar we zijn ook kampioen hypotheekschulden. Ons vermogen zit bovendien in huis en pensioen, waardoor we afhankelijk zijn van gigantische, abstracte financiële instellingen als banken en pensioenfondsen, met alle vervreemding en risicogedrag van dien. Een groot deel van de werkende generatie in Nederland bezit dus letterlijk niets méér dan de volgende loonstrook. We zijn een land geworden van pachters en dagloners: de 'wijnstok' en de 'vijgenboom' zijn niet meer van ons. Daar komt nog bij dat die 'volgende loonstrook' steeds onzekerder wordt (vaste baan versus flexbaan) (40,41)
- ✓ De neoliberale belofte luidt dat als jij investeert in jezelf en als jij je best maar doet en je kansen pakt, dat het dan vanzelf goed komt. Dat is een belofte die misschien waar wordt in de levens van academisch geschoolden en overalmensen. Ondertussen zijn er de praktisch geschoolde mensen die verdwalen. Jonge werkenden die 's ochtends per app te horen krijgen waar ze die dag moeten werken. Zonder veel binding met collega's en werkgevers, met als enige zekerheid dat alles tijdelijk is (41)
- ✓ Het zijn deze zogeheten 'laag' opgeleide mensen die we het minst kunnen missen. Veel banen hebben dure namen, maar als die zouden wegvallen, veranderde er weinig aan dit land. Maar denk eens dat Nederland het een maand zou moeten stellen zonder monteurs,

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

- vuilnisophalers, schoonmakers en timmerlieden. Het land zou piepend en krakend tot stilstand komen (42). Het is onrechtvaardig dat wij een samenleving en een arbeidsmarkt primair inrichten voor academisch geschoolde overal mensen die zich wel redden en daardoor gemiddeld 8 maanden eerder met pensioen kunnen en er daarna veel langer van genieten, terwijl de praktisch geschoolden een veel hogere prijs betalen voor onze neo-liberale orde, minder verdienen, langer moeten doorwerken en daarna eerder sterven (43)
- ✓ We zijn dagloners geworden en sommigen hebben zelfs het gevoel dat een verblijf bij de 'varkens' nadert. Er is tenminste één duidelijke oorzaak: De ongelijkheid is toegenomen en daarvoor betalen gemiddelde huishoudens en gezinnen de rekening (43)
  - ✓ Het rauwe kapitalisme laat de eigenaar van Amazon de rijkste man ter wereld worden, terwijl zijn uitgeputte personeel tussen hun shifts door op de werkvloer slaapt. Dit soort bedrijven betaalt nauwelijks belasting en zeker niet het eerlijke aandeel voor al het onderwijs en de infrastructuur waar ze van profiteren. In Nederland neemt de loonkloof tussen top en gemiddelde werknemer toe en deze ongelijkheid tart het rechtvaardigheidsgevoel. Mensen zien dat enkele het meeste van al die groei profiteren en het gros van ons de belastingdruk niet ziet dalen en de koopkracht nauwelijks ziet toenemen. Deze vermogensgroei van enkelen heeft bovendien een ecologische prijs, die we uiteindelijk allemaal betalen (44,45)
  - ✓ De sociale prijs van de ongelijkheid is hoog. In een liberale wereld is er maar één weg naar geluk, en dat is betaald werk, als individu. Ons huidige belastingsstelsel is geïndividualiseerd met soms perverse uitwassen. Er zijn gezinnen die – bijv. vanwege ziekte, mantelzorg voor ouders of spitsuur in de opvoeding van kinderen – ervoor kiezen dat een van de partners niet werkt, vaak tijdelijk. Deze zogeheten één verdieners' kiezen voor een combinatie van betaald en onbetaald werk, ze kiezen in vrijheid ervoor elkaar te steunen, maar dat wordt fiscaal keihard afgestraft. Een vergelijkbaar huishoudinkomen van eenverdieners betaalt tot wel zes keer meer belasting dan tweeverdieners. De prijs die we voor deze 'liberale' keus betalen, is dus minder vrijheid om werk en zorg te combineren en minder vrijheid om meer aandacht aan je hulpbehoevende ouders en kinderen te besteden (45,46)
  - ✓ Betaald werk is verabsoluteerd en tweeverdienerschap wordt erdoor gedramd. Het klonk allemaal heel modern en toekomstgericht, maar juist de kinderen zijn de dupe: hun studieschuld stijgt, hun kans op een baan daalt en daarmee hun mogelijkheden voor een betaalbaar huis (46)
  - ✓ In de economie geldt de Wet van Matteüs: zij die veel hebben, krijgen meer. Zij die weinig hebben, van hen wordt nog afgenomen (46). De kloven worden breder en dieper. Er zijn steeds meer dagloners, met krimpende zekerheden, bescherming en hoop
  - ✓ We hebben als verloren zonen en dochters de onzekerheid van het neoliberale daglonerschap verkozen boven de zekerheid van het ouderlijk erf. Helemaal onbegrijpelijk is dat niet. Elke gemeenschap kan uitsluiten, beperken, beklemmen. Onze keus om vervolgens alles wat dichtbij en vertrouwd was achter ons te laten heeft wél een prijs. We zijn in een vrijheid gaan geloven die uiteindelijk voor grotere ongelijkheid, grotere onzekerheid en soms ook meer onrecht heeft gezorgd (47)
  - ✓ Er is een weg terug naar een erf waar echte aandacht, zorg en betrokkenheid leven. Dat vergt een hervorming, maar het is niet ondoenlijk. Het zijn politiek en maatschappelijke keuzes die we zelf kunnen maken (47)
  - ✓ In het Westen zijn we een uniek experiment begonnen: we hebben onze gemeenschappen, tradities, rituelen, verhalen en ouders verlaten. Onze sociale verbanden, onze liefdesrelaties, huwelijken, dorps- en buurtgemeenschappen zijn niet duurzaam meer. Wat ons troost bood, hoop gaf en ons aan elkaar verbond, daarin geloven we niet meer. We zijn in een duizelingwekkend thema ontkerkelijkt en hebben in een tijdsbestek van enkele decennia elk geloof in een groot verhaal verlaten. Het lege heelal is voor veel Nederlanders een natuurtoestand geworden. En daar zitten we dan. (47,48). 'Met z'n allen bedolven onder het puin van de postmoderne, neoliberale individualistische explosie' (Dirk de Wachter in zijn bestseller 'Borderline Times'.) (48)

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

- ✓ Er is onthechting én verlatingsangst. Er is een diep verlangen naar erkenning, aandacht en liefde én we hebben een hechtingsprobleem. We trokken bij onze wieg en onze voorouders vandaan naar de steden en verzwakten zo onze onderlinge verbondenheid. Wereldwijd wonen er nu meer mensen in steden dan op het platteland. De grote steden in Europa en die in de Nederlandse Randstad werken als magneten, terwijl de buitengebieden met vanouds sterke sociale verbanden leeglopen. De eenzaamheid groeit, opvallend veel onder jongeren, en steeds minder mensen ervaren nog de aanwezigheid van de troostende en aandachtige hemelse Vader (48,49)
- ✓ We zijn een land van wezen. 'De mens van nu wordt getekend door eenzaamheid', volgens De Wachter. Het wordt steeds moeilijker op te boksen tegen de demonen van zinloosheid en leegte. Alles moet leuk zijn! Volgens sommige jongeren kun je maar beter kort en intens leven dan dat je leven lang en saai is. We zijn – in mijn termen – verloren zonen en dochters met heimwee. We hebben een godvormig gat in ons hart, dat zich niet laat vullen met verstrooiing of verdoving, geld of gezondheid, seks of succes. Het is zoveel moeilijker om de betekenis van ons leven te zoeken. En zonder betekenis, zin en doel in ons leven, zijn we veel kwetsbaarder (51)
- ✓ Juist in de tijd dat onze samenleving verweesd raakte, werd ons land multicultureel. Juist in een tijd dat het belangrijker dan ooit was om te weten wie wij zijn, weten we het steeds minder goed. Juist toen wij vergeten waren wat voor ons heilig en waar was, kwam de islam als nieuwe, zelfverzekerde levensbeschouwelijke uitdager (51). De soms zeer assertieve aanwezigheid van de islam vervreemdt veel verweesde Nederlanders verder en doet verlangen naar het ouderlijk erf dat we verlaten hebben. Is dat nog te vinden? (51)

Hoofdstuk 3 Heimweeverdovers en vademakers (p. 52 t/m 76)

- ✓ We proberen op allerlei manieren de opkomende heimwee te verdoven en doen koortsachtig ons best 'vademakers' te vinden. De jongste zoon van het Bijbelverhaal zoekt het na zijn vertrek in een spilziek leven waarin hij al het gekregen geld verkwist. Zolang hij het uitgaf en feestvierde, had hij geen heimwee en miste hij zijn vader niet... Denken ook wij niet dat onze identiteit samenvalt met wat we bezitten, met wat we doen en met wat andere mensen van ons vinden? Hoe meer het geld rolt en hoe meer we spenderen, hoe groter de economische groei (52,53)
- ✓ Veel jongeren zijn er veel beter aan toe dan de kleindochter van Robert Kennedy, die een eind aan haar leven maakte, maar de jeugdzorg krijgt het steeds drukker. Dit laat een nood en een leegte zien die met geen aankoop opgevuld kan worden (overmatig alcoholgebruik, harddrugs, lachgas). Na de toost en de trip volgt de kater en blijken we alleen nog maar verder van huis (54)
- ✓ Gaan we er niet zelf aan kapot, dan is het wel de schepping. Wij zijn in een duizelingwekkend tempo alle fossiele grondstoffen uit de aarde aan het halen en aan het opbranden. De schepping heeft genoeg om alle 8 miljard mensen een fatsoenlijk leven te geven. Maar we ontnemen zoveel van de aarde dat de welvarendste mensen – wij in Nederland, de rest van de westerse wereld en de Golfstaten – zich een deel van de minder welvarende mensen toe-eigenen en dat we eigenlijk stelen van wat onze kinderen en kleinkinderen toekomt (54)
- ✓ Mensen die de kapitalistische aanmoediging beter kunnen weerstaan, vallen zomaar voor een andere heimweeverdover: prestaties. Zonder onze Vader zoeken we naar alternatieve erkenning en denken die te vinden in wat we doen en wat andere mensen van ons vinden. Maar vroeg of laat worden de prestaties minder, raakt het geld op en zit er niets anders op dan het hoeden van de varkens (55)
- ✓ Toen het heimwee van de jongste zoon ondraaglijk werd, besloot hij terug te kerken naar huis. De jongste zoon wilde terug naar de plek waar 'everybody knows your name'. In deze wereld worden we geen mens door wat we kopen, door wat we presteren of door wat

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

- anderen van ons vinden, maar doordat we gekend zijn en een plek in een gemeenschap hebben (55)
- ✓ We zijn relationele wezens en ons antwoord op het appèl dat de Ander op ons doet, maakt ons tot wie we zijn. We zijn wie we zijn door ons te verbinden aan anderen, door te zorgen en verzorgd te worden, elkaar trouw te blijven, verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen. De rest is bijzaak (56)
  - ✓ Zelfs in ons platte land zie je links en rechts politici die ons verlossing beloven. We horen over een herstel van tijden van weleer, een terugkeer naar het verloren paradijs. Met uiteraard het premierschap van die ene politicus als voorwaarde. Een cultuur die heeft afgerekend met haar vaders en hun wetten, heft steeds weer een nieuwe politicus op het schild met steeds weer de nieuwe hoop dat dit dan de verlosser zal worden. Vroeg of laat stellen ze allemaal teleur, vallen ze van het schild en gaat men op zoek naar een nieuwe verlosser (56,57)
  - ✓ Het is eerder de dynamiek om deze heren heen, dan dat zij dit zelf ook zo zien. Het is makkelijker beloften te doen dan ze in te lossen. Het is aantrekkelijker in een nieuwe politieke verlosser te geloven dan daadwerkelijke verandering via taai politieke en wetgevingsprocessen te bewerkstelligen (57). Titus Brandsma – een martelaar uit WOII – pleitte voor ‘onbekend heldendom’. Hij dacht dan aan een biddende en helpende mens die Christus via de andere mens eert en hoeder van zijn broeder en zuster is (57)
  - ✓ Waar bij Emmanuel Levinas de Ander ons mens maakt, is in de huidige identiteitspolitiek die Ander een bedreiging en worden we wie we zijn door ons spiegelbeeld. Identiteitspolitiek eist een tribale gehoorzaamheid, solidariteit met alle andere ‘stamgenoten’; alle andere vrouwen, alle andere homo’s, alle andere Marokkaanse Nederlanders, alle andere zwarte mensen etc. We benadrukken onze uiterlijke en subculturele verschillen, vergroten tribale kloven en leven in parallelle samenlevingen (58,59)
  - ✓ De alledaagse identiteitspolitiek is de voortdurend smeulende veenbrand die de maatschappelijke vrede dreigt te verteren. Identiteitspolitiek reduceert mensen namelijk tot een slachtoffer op basis van een vaststaande categorie als ras, afkomst, geslacht of seksuele oriëntatie en ontnemt mensen hun vrijheid. Identiteitspolitiek verhindert het noodzakelijke debat over onze legitieme verschillen van opvatting over het goede leven, over waarheid, onze levensbeschouwing, over rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid, onze waarden en invulling van vrijheid (60)
  - ✓ Identiteitspolitiek is een destructieve poging van verloren zonen en dochters om weer iemand te zijn. Het is een mislukte vader- of moedermaker. Het enige heilzame politieke alternatief is de democratische rechtsstaat en zijn waarden hartgrondig te verdedigen. Het biedt niet de troost en bescherming van een echte vader, maar wel een vrijheid die de voorwaarde is van vrijwel alles waar mensen naar verlangen (61)
  - ✓ Onze democratische rechtsstaat is superieur aan het staatkundig alternatief van theocraten, populistten, islamisten, communisten, autoritaire leiders en wie ook maar. In een diverse, multiculturele, multireligieuze samenleving kunnen we onze eenheid niet zoeken in ras, afkomst of levensovertuiging, alleen in onze democratische rechtsstaat (61)
  - ✓ Onze democratische rechtsstaat is een kostbaar bezit en van een andere orde dan een inwisselbaar clublidmaatschap. Naast een canon van de Nederlandse geschiedenis voel ik daarom wel voor een canon van de Nederlandse waarden. Laten we ze maar opschrijven: de waarden van onze rechtsstaat en de vrijheden die ons in deze vrije, open samenleving bij elkaar brengen en houden (62,63)
  - ✓ Ook jihadisme en de radicale versies van de islam zie ik als vadermakers. Ze zijn zelfs aantrekkelijk voor mensen die hun hele leven in Nederland hebben gewoond en die zich soms zelfs pas op latere leeftijd tot de islam hebben bekeerd (63)
  - ✓ De radicale islam zegt eigenlijk: kom tot mij, iedereen met en waardeloos, betekenisloos leven, en ik zal je een doel geven, een gemeenschap van broeders en zusters en een eeuwig leven in het paradijs. De aantrekkingskracht van de jihad laat zien dat er een gat in ons hart zit dat niet met een havodiploma, loonsverhoging of wekelijks seks gevuld wordt. Ergens

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

- begrijp ik die jihadgangers wel. De tragiek is alleen dat die leegte ook nooit met jihad, bloed en bommen wordt opgevuld (65). Voormalige, huidige en nieuwe jihadgangers laten zien dat ons hart onrustig is, totdat het thuiskomt en rust vindt bij een zorgzame ouder (66)
- ✓ Een vergelijkbaar verhaal is ironisch genoeg te vertellen over rechts-nationalisten. Ook bij hen is deelnemen aan een strijd voor de utopie van een 'zuivere' samenleving een apocalyptische strijd van bloedbroeders en – zusters tegenover duistere krachten. Ook bij hen een broederband die eenheid geeft, die verloren zonen en dochters een hechte identiteit verschaft en een helder doel in hun leven (66)
  - ✓ De opkomst en neergang van het linkse terrorisme van de jaren zeventig en tachtig bevatten een belangrijke les voor onze tijd waarin vooral jihadisme, maar ook rechts-extremisme, gevaarlijk zijn. De linkse terroristen waren relevant zolang linkse studenten en vakbondsleiders hen omringden, die weliswaar hun methode afkeurden, maar wel begrip hadden voor hun motieven en de droom van de rode heilstaat deelden. Het geweld hield op toen de maar-zeggers van hun marxistische geloof vielen en sorry-zeggers werden. Het zijn de maar-zeggers onder de moslims en onder rechts-nationalisten die het terrorisme levend houden (66,67)
  - ✓ Des te belangrijker is het dat moslims dus wél steeds hardop en hartgrondig afstand nemen van islamisme en jihadisme en rechtse en populistische politici zich verre houden van racisten met complottheorieën over bijvoorbeeld 'omvolking'. Hoe minder verloren zonen en dochters er zijn, hoe afstotelijker de lokroep van de gewelddadige strijd voor een aardse utopie. Hoe meer we echt thuiskomen in een samenleving met aandacht, hoe minder vatbaar we zijn voor menselijk geweld voor de vestiging van de hemel op aarde (67)
  - ✓ Dé vadermaker in onze contreien is de overheid. Er zijn torenhoge verwachtingen ten aanzien van wat die voor ons welbevinden kan en moet doen. De overheid wekt die zelf ook. Historisch gezien is een overspannen hoop op de overheid niet gek. We hebben ons ouderlijk erf verlaten, onze dorpsgemeenschappen, onze kerken, gezinnen waarbinnen we voor elkaar zorgden. Naarmate we meer verweesd raakten, verwachtten we meer van de sociale zorg van de overheid. In de christelijk-sociale traditie hebben we intensief gedebatteerd over de vraag wat de sociale taak van de overheid is (68)
  - ✓ Hoe ver kan de overheid gaan? De onderlinge zorg is altijd de beste en meest persoonlijke zorg, maar ze verzwakte en verbureaucratiseerde in die tijd (na 1890) en Kuypers huiver is invoelbaar. Maar gezien de erbarmelijke situatie van werknemers en hun gezinnen toen, in hun armoede, slechte huisvesting, grote onzekerheid en een groot alcoholprobleem, kan sociale rechtvaardigheid niet aan liefdadigheid worden overgelaten. De solidariteit die de overheid organiseert, heeft iedereen veel meer vaste grond onder de voeten gegeven en veel meer mensen de kans geboden hun talenten te ontplooien (70)
  - ✓ De ongelijkheid van nu in een ander welvarend land als de VS laat zien dat de overheid daarin een cruciale rol vervult (70). Zonder een overheid die eerlijk belast en een middel voor nationale en regionale solidariteit is, blijft er een ongelijkheid die geen aangeboren talent kan overbruggen en geen liefhebbende kerk kan wegnemen (70)
  - ✓ Waar de overheid in de VS zich soms als een afwezige vader gedraagt, moeten wij ons hier weer hoeden voor een overheid die zich opstelt als een overbezorgde moeder. Als ouderen vereenzamen in een verpleeghuis, kinderen hyperactie in de klas zijn, volwassenen overgewicht hebben en burgers hun buurt laten verloederen, dan klinkt telkens zonder een spoor van ironie: 'En wat doet de regering?'. We hebben een rechtvaardige, sociale, daadkrachtige overheid nodig, maar een overheid is geen ouder. Ze kan jou niet gelukkig maken en jou nooit bieden waar je hart ten diepste naar verlangt. Dit is een dynamiek die twee kanten op gaat (71)
  - ✓ De overheid is onmisbaar maar begrensd. Een overheid kan de voorwaarden bieden voor een goed leven, maar we zullen dat leven zelf moeten leven. Een overheid kan in materieel opzicht iedereen vaste grond onder de voeten geven, maar ze kan geen naastenliefde afdwingen. Een overheid kan ervoor zorgen dat mensen elkaar in de ogen kunnen kijken,

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

maar ze kan nooit vergeven en liefhebben. Dat moeten we zelf doen. Een overheid kan een moreel appèl op mensen doen om naar elkaar om te zien en bijv. via maatschappelijke diensttijd die zorg voor elkaar faciliteren, maar of we elkaar ook echt in de ogen kijken, hangt van onszelf af (71,72)

- ✓ Wanneer ik nadenk over ons gemeenschappelijke huis met verschillende kamers, dan is de rol van de overheid hooguit die van de conciërge van het gebouw waarin we allemaal ons appartement hebben. Of de huismeester. Of de stadsmarinier, zoals ik die in een wijk in het Rotterdamse stadsdeel Feijenoord ontmoette (72,73). De overheid kan onze heimwee niet stillen en is geen ouder die je troost, hoop biedt, liefheeft.
- ✓ In een samenleving met aandacht kunnen we elkaar niet redden en de overheid al helemaal niet. Maar met de overheid als een stadsmarinier en mensen als elkaars naasten kunnen we elkaar wel helpen. Dat staat ons, in dit huis dat we delen, te doen (74)
- ✓ Nu ik zelf vader ben, ben ik genadiger voor mijn eigen vader geworden. Ik houd zielsveel van mijn drie dochters en ze hebben me geleerd wat onvoorwaardelijke liefde is. Toch weet ik inmiddels heel goed dat ook ik een feilbare vader ben. We zijn feilbare ouders. Ik ben dat. En als ons verlangen naar een goede vader zo sterk is en zelfs niet door onze eigen vader, laatst staan door een pseudovader, gestild kan worden, zou het dan zo zijn dat we bedoeld zijn als kinderen van een andere Vader (75,76)?

Hoofdstuk 4 Een huis 'where everybody knows your name' (p. 77 t/m 115)

- ✓ Het verhaal over de twee verloren zonen kent een even ontroerende als dramatische ontknoping. De jongste zoon zit er totaal doorheen en kent geen andere uitweg meer dan de weg naar huis. Hij schraapt alle moed bij elkaar en gaat met een hart zwaar van schuld en schaamte op weg naar zijn vader. Hij voelt zich niet langer waard diens zoon te zijn, maar beseft dat hij nog liever arbeider op het vertrouwde ouderlijke erf is dan dat hij verweesd en ontheemd zijn dagen bij de varkens slijt. Als hij het ouderlijk huis nadert, staat zijn vader al op de uitkijk (77)
- ✓ Als ik aan ons verweesde en ontheemde land denk, dan moet ik wel beginnen met waar ik gewoonlijk mee zou eindigen. Ik hoop dat ik hiervoor iets heb kunnen laten zien van wat voor verloren zoon ikzelf ben. Ik heb daarbij iets laten zien van mijn ultieme hoop. Dat geloof is geen antwoord op alle vragen en evenmin het pastorale slotstuk waarmee dit essay mooi zou rondlopen. Al weet ik heel goed hoe ver weg die Vader kan lijken en hoe vreemd het geloof in Hem hier soms is geworden, ik gun iedereen die hartverwarmende omhelzing van onvoorwaardelijke aanvaarding (78,79)
- ✓ Er is een hoopvol perspectief voor onze verweesde samenleving. Er is een weg naar ons gemeenschappelijke huis waar we ons weer thuis voelen. Dat kan nooit een weg terug zijn naar een tijd die er waarschijnlijk nooit is geweest, maar moet voorwaarts zijn, naar een samenleving met oprechte aandacht, zoals ook Jezus' verhaal eindigt: met een feestelijke hereniging, goed eten en opbeurende muziek! (79)
- ✓ De politiek kan daarin een rol spelen en daar hebben wij vier dingen bij nodig
  - 1). Een vertrouwd huis waar naastenliefde woont (p. 80 – 89)
  - 2). Een huis waarin we ons veilig weten (p. 90 – 100)
  - 3). Een overheid die thuis geeft (p. 101 – 108)
  - 4). Een eerlijke economie en de regels van het huis (p. 108 – 115)

De verloren zoon en het verhaal van Nederland

Hoofdstuk 5 Met de droom voor ogen en de voeten in de modder (p. 116 t/m 119)

- ✓ Ik heb de diepe overtuiging dat we na een periode van omzwervingen weer thuis kunnen komen in een vertrouwd en veilig gemeenschappelijk huis. Dit land heeft alles in zich om verloren zonen en dochters weer in de armen te sluiten. In dit essay geef ik me rekenschap van mijn geloof, hoop en liefde daarbij. Dit essay verschijnt op een keerpunt van onze samenleving en van de politieke verhoudingen daarin. We kunnen de komende jaren de omslag maken naar een samenleving waarin er wél oprecht aandacht is voor elkaar, naar een overheid die wél thuis geeft, en naar een menswaardige en scheppingsvriendelijke economie met eerlijke regels van het huis (116,117)
- ✓ Ik heb de hoop dat we weer kunnen worden zoals God ons bedoeld heeft. Maar die hoop is alleen echte hoop als ik ook bereid ben alles te doen wat ik kan om die droom dichterbij te brengen. Met echte daden in het echte leven en echte besluiten in de echte politiek (117)
- ✓ Dietrich Bonhoeffer had in het Duitsland van de jaren dertig en veertig ook voor veilige afzijdigheid kunnen kiezen. Hij had zijn mond kunnen houden over de Jodenvervolging. Toch koos Bonhoeffer ervoor deel te nemen aan een samenzwering tegen Hitler en was hij zelfs bereid in het ultieme geval de trekker over te halen. 'We moeten een stok steken in het wiel van het kwaad zelf' (117).
- ✓ Een politicus is altijd verantwoordelijk. Zowel voor de machtspositie die hij heeft als voor de gevolgen van het afzien van kabinetsdeelname en voor de ruimte die hij daarmee geeft aan anderen die wel toehappen. Ik ben dat ook als ik terugdeins voor het compromis. Ik ben verantwoordelijk voor wat ik doe, maar ook voor wat ik nalaat en laat gebeuren. Er is nooit een veilige optie. Bij geen enkele keus houd ik schone handen. Je kunt alleen met goed fatsoen getuigen van waar je ten diepste in gelooft, als je in de barre werkelijkheid van het hier en nu ook echt doet wat je kunt (118)
- ✓ Ik heb mijn dromen en idealen. Sommige zijn zelfs messiaans en gaan over een vreedelijk dat nog moet komen. Juist daardoor weet ik dat ik de wereld niet kan verlossen en niet hoef te verlossen. Daarom geloof ik dat we alleen beetje bij beetje iets kunnen laten zien van een wereld die nog moet komen (119). Ik kies ervoor om met de droom van Gods vreedelijk voor ogen met mijn voeten in de modder te staan. Ik beloof dat ik altijd zal doen wat ik kan. Op hoop van zegen. En wat er ook gebeurt, er staat een Vader op de uitkijk. Hij omhelst ons en wil er met ons een feest van maken (119)